

musik må följande citeras: *Absolut klarhet i den musikaliska linien är den första fordran, man måste ställa vid reproduktion av den gamla polyfon-lineara musiken.*

Men för att denna musik skall komma till sin fulla rätt måste enligt författarens mening en »klanglig omgestaltning av vår tids orglar äga rum». Det är denna tanke, som är den röda tråden i häftets sista kapitel. »Det stora problemet i orgelbyggnadsreformen är: att skapa en klangtyp, som genom att förbinda den klassiska orgelns klang med de senaste tekniska förvärven i vår tid (varvid jag icke tänker på den stereotypa registersvällaren) ger möjlighet att levandegöra såväl musiken före Bach som Max Regers stora konst.»

Slutligen meddelas dispositionen till orgeln i Jacobikyrkan i Hamburg, byggd av Arp Schnittger. Det är vid denna åldriga orgel förf. säger sig ha erhållit den verkliga nyckeln till kännedomen om de gamla orglarnas klangvärld.

Även om det klangideal, för vilket förf. drager i härnad, på oss nordbor kanske verkar en smula främmande, har man dock ingen rätt att utan vidare förkasta det. Myckenhet av mixturer och kornetter, vilket är ett av de förnämsta kännetecknen på de gamla orglarnas dispositioner, kan otvivelaktigt vara av ondo. Diskret intonerade, vilket i regel var fallet i orglarna på Praetorius och Bachs tid, kunna dessa stämmor dock vara ägnade att uppenbara skönhetsvärden av oanad vidd.

Må denna skrift finna vägen till alla orgelvänner, såväl organister som orgelbyggare i hela vårt land. Den är i sanning förtjänt därav.

Waldemar Ahlén.

Kurser och möten.

I.

Liturgisk-kyrkomusikaliska kursen i Skara den 12—15 augusti hade samlat långt över hundra präster, kantorer och intresserade lekmän som stadigvarande deltagare. Såsom inbjudare stodo stiftets K. S. V. och kantorsförening. Kyrkoherde G. Helander, Vänersborg, och musikdir. C. Fromm, Skövde, fungerade som ordförande. Vid första kursdagens gudstjänst predikade stiftets biskop.

Två huvudämnen dominerade kursen: å ena sidan liturgien, speciellt den liturgiska sången, och å den andra den evangeliska koralen och därav inspirerad musik.

Varje dag var någon tid anslagen till övning i liturgisk sång med ordentliga duvningar i kännedom om psalmtönen och de viktigaste av Vesperalets melodier ävensom instruktion i mässmelodiernas rätta utförande. Liksom en medeltidskyrka, där innerväggarnas ljalslätade revetering knackats ner, med den blottade, kullriga medeltida putsytan återfår något av sin »själ», så fingo högmässans välkända melodier en ny friskhet, ädelhet och renhet genom att, befriade från taktstreckens tvång, framstå i sin ursprungligare, gregorianska gestalt. Och mången präst drog väl en lättnadens suck över att slippa

betona efter melodien, slippa vanhelga altaret med ett »Herrenvaremedeeder» i nr 39, »mottågen» i Noréns Välsignelsen eller »människórna» i Gloria av 1545. Den melodramatiska altarsången fick en grundlig avhyvling ej mindre i kyrkoh. Allards glänsande principutredning av »Altarsångens allmänna karaktär» än även vid de under doc. Lindbergs förläsa bedrivna övningarna. Icke enbart angenämt var det väl för oss prästerliga deltagare att få upp ögonen för tallösa begångna försyndelser mot den gregorianska sångens anda, men mer än en utbrast vid övningspassets slut till sidokamraten: »*Det här var nyttigt!*» Doc. Lindbergs fängslande framställning av den gregorianska sångens historia och kyrkoh. Allards måttfulla och tankeklara apologi för tidegärderna fullständigade den teoretiska sidan av saken. Varje morgon hölls matutin och två kvällar vesper resp. completorium. Ju mer nött och invand formen blev, ju mer man slapp det beskäftiga inbördes frågandet, såsom inför en »uppjungning», desto mer växte här fram

en gemensam gudstjänst. Nu var det icke längre övning utan allvar: själens möte med levande Gud.

Koralen och orgelmusiken behandlades teoretiskt i doc. Lindbergs föredrag om koralernas historia, kyrkoh. Allards Bachföreläsning och musikdir. Widéens föreläsning om orgelns användning vid gudstjänsten, samt praktiskt i och med övningar i koralsång samt anvisningar i preludiering, särskilt i kyrkotonarter, i modulation, i beledsagning av altarsången m. m., lämnade av musikdir. Widéen. Dessutom gavs en Bachkonsert av musikdir. Stig Scherstén, Lidköping, och utfördes av olika organister från stiftet ett urval av för gudstjänstligt bruk lämpad musik. Även vid dessa instruktioner framhölls starkt kravet på kyrklig stil. Dir. Widéen varnade för meningslöst svammel och manade till målmedvetet studium av och inlevelse i det liturgiska momentet i gudstjänstmusiken.

Vi känna, att denna kurs var något, som vi behövde här i stiftet. Må den icke bli den sista i sitt slag!

II.

Petrus de Dacia, ruinspel med text av Josef Lundahl, musik av Friedrich Mehler.

Visby har i sommar varit skådeplatsen för s. k. ruinspel, och vilken svensk stad har väl större förutsättningar? När därför Petrus de Dacia annonserades, var det med stora förväntningar premiären emotsägs. Handlingen är i korta drag följande. I första avd. förföljes Petrus av rättstjänare och tar sin tillflykt till Nicolaiklostret, där han (med eller mot sin vilja) blir munk. Andra avd. utspelas å en sydligare breddgrad, och där råkar han Kristina av Stommeln, och i den tredje avd. blir han, efter att förut svårt ha anfäktats av sin kärlek till Kristina, korad till prior i det förstnämnda klostret.

Denna ringa tillstymmelse till handling har förmodligen tillgripits endast som anledning att göra musik, och resultatet blir i många fall därefter.

Emellertid saknas ingalunda goda uppslag. Den inledande hymnen (enl. uppgift från år 1000) hade skickligt utnyttjats såväl vokalt som instrumentalt, och Petrus' prövning är en verkningsfull scen med temats förändring från ♩ till

♩ och , en utmärkt stegring! Men däremellan kommer stora delar idel

efterklanger från Italien, främst Puccini. Mimis bekanta aria: »Ja, man kallar mig . . .» tycks ha upprepade gånger föresvävat komponisten. Det Gloria, som sedan kommer, borde väl gestaltats annorlunda, än som nu var fallet. En kontrapunktisk bearbetning av åtminstone Amen hade försonat mycket!

Rent överklig är scenen med den dödssjuka kvinnan. Det är svårt att tänka sig henne vokalt sett kunna åstadkomma dessa koloraturartade tongångar, oavsett undret, som i sinom tid sker. Mera äkta verkade nunnekören och framför allt Kristinas sång, som väl blev aftonens glanspunkt.

Kristinas parti sjöngs av Valborg Beer, vars välskolade stämma och måttfulla spel gav åhörarna den stillhet och ro, man annars ofta förgäves väntade. Priorns parti utfördes av Leon Björker, vilken tyvärr hade en jämförelsevis ringa roll. Så mycket mera fick man av huvudpersonens framställare, Gunnar Schyller, vilken tydligen, särskilt i sista akten, ansåg sig inneha huvudrollen i en bättre operett. Och han sjöng inte alltid rent. — Som den sjuka kvinnan hade Marie Belitz en biroll utan större intresse.

Som regissör stod operasångaren Rich-ter. Komponisten dirigerade och höll väl ihop såväl kör som orkester.

Om man frågar sig, varför »Petrus de Dacia» ej blev den succés, platstidningarna velat göra den till, måste man tänka på förebilden till detta ruinspel. Otvivelaktigt skall det väl vara i stil med 1200-talets »commedia spirituale» eller Neri's »azione sacra». Dessa upptaga emellertid såväl den liturgiska musiken som den andliga visan; i så gott som

total saknad av detta blev resultatet närmast musikdrama på verismens grund.

Skenbart kan nog resultatet bli bra ändå, när man har en skicklig regissör, nunnetåg och framför allt Nicolai ärevördiga ruin, men tag bort den lokala stämningen och uppför spelet på neutral mark ...!

H. C.—II.

Recensionier.

Hans Biedermann: Aktuelle Orgelbaufragen. Zweite verbesserte Auflage. Bärenreiter-Verlag zu Kassel. Kartoniert Mark 2: 20.

»I knapp form vill denna skrift lämna en smula klarhet i de förvirrade strömningarna å orgelbyggeriets område utan att därvid göra anspråk på fullständighet.» Dessa rader ur förordet angiva syftet med föreliggande skrift.

Förf. synes äga stor känedom om orglar inte endast i sitt hemland, Schweiz utan även i Tyskland och Frankrike. För att få en måttstock vid bedömandet av de moderna orglarna, vilka förf. ägnar en skarp kritik, anställas jämförelser med andra, framför allt äldre orgeltyper. På en s. k. Bach-orgel lämnas en synnerligen intressant beskrivning. En Cavaille-Coll-orgel jämföres med en tysk orgel av senaste datum. För- och nackdelar hos gamla och nya orglar belysas och på grundval av rön från dessa tydligen mycket ingående analyser är det förf. skisserar programmet för åstadkommande av en ny orgeltyp. Idealet för en sådan synes vara en orgel, lämpad för ett »riktigt, d. v. s. stiltroget återgivande av både gammal och ny, tysk och fransk musik».

Ett grundfel i våra dagars orgelbyggeri är enl. förf. en ensidig inställning på det tekniska, vilket haft till följd, att tonkvaliteten blivit försummad. Mensurer, intonation och material ägnas icke alltid tillräcklig omsorg, en kritik som nog icke saknar berättigande.

De mönsterdispositioner, förf. uppgett i och för erhållande av mera klangfulla orglar, torde kunna diskuteras. Och vilken disposition kan f. ö. icke det! Förf. söker emellertid även här tillämpa principen att förena gamla grundsatser med nya, en princip, som synes vara betecknande för författarens reformprogram över huvud.

Av särskilt intresse äro flera fyndiga uppslag i fråga om koppel o. d., så-

som kvintkoppel och oktavkoppel i pedalen.

Häftet torde kunna göra anspråk på uppmärksamhet hos såväl organister som orgelbyggare.

Waldemar Ahlén.

Michael Praetorius: Weihnachtslieder zu 4 Stimmen. Särtryck ur band VI i sammelverket, utgivet av Fr. Blume. Kallmeyers förlag, Wolfenbüttel-Berlin. Kart. Mk. 0: 90.

Ur den samlade upplaga av den store Kreutzburgarens väldiga produktion, som för närvarande är under utgivande under docent Fr. Blumes ledning, har sammanställts och utgivits separat ett tjug av de allra vackraste julsångerna. Man återfinner däri sådana kända och älskade sånger som: Det är en ros utsprungen, Lov vare dig, o Jesu Krist, Från himmels höjd, In dulci jubilo o. a. Den genomskinliga fåringen och renheten i dessa kompositioner gör dem dubbelt tjänliga att tolka julbudskapet.

Heinrich Schütz: Der 23 Psalm; Otto Jochum: Christ und die Welt, eine Weihnachtsmusik; Vincent Lübeck: Weihnachtskantate; Heinrich Schütz: Geistliche Konzerte, zu 1 bis 2 Stimmen; Adam Krieger: Arien. Kallmeyer Verlag, Berlin. Beihefte zum Musikanten.

Den på Kallmeyers förlag utgivna tidsskriften *Der Musikant* har sedan några år begynt utgivande av musikbilagor i serier, omfattande dels vokalverk, dels instrumentalverk och dels vokalverk med instrument. Dessa musikutgåvor äro väl värda att uppmärksammas av körledare, som ha relativt begränsade resurser men dock önska verkligt värdefull kör- eller solosångslitteratur till sitt förfogande. Av de ovannämnda arbetena tilldraga sig självfallet de av Schütz' hand obetingat största intresset, främst den 23 psalmen, med den enkla besättningen av tre röster (sopran, alt och baryton), två flöter och orgel. Kompositionen är hämtad ur mäs-

tarens 1650 utkomna samling *Symphoniae sacrae*. Ur hans små andliga konserter av åren 1636 och 1639 äro solosångerna utvalda. De äro avsedda för röster i olika lägen från djup bas till hög sopran. Av verkets 55 sånger har utgivaren, docent Friedrich Blume, sammanställt 9, så valda att de giva en bild av hela verket. Av de utvalda sångerna äro 5 enstämmiga och övervägande hållna i monodisk stil. Bland de tvåstämmiga återfinner man dialogen mellan Maria och ängelen Gabriel, avslutad med en femstämmig kör ad libitum. Som en pärla glänser i samlingen den till ord ur Augustini Meditationer sammanställda: O misericordissime Jesu. — Av de båda små julkantaterna har Jochum upptagit och bearbetat en folkvisa från Westfalen, som knappast synes vara värd en så stor apparat som sexstämmig kör, solo och orkester. Utomordentligt intressanta äro däremot Kriegers »arior», ordet är att fatta i den bemärkelse, det hade under 1600-talet: små enkla sånger, vartill fogats korta ritornellon för kammarorkester. Det föreliggande urvalet ur den fullständiga upplagan av år 1676 omfattar kärleks- och dryckesvisor, alltså dikter av rent profan natur. De äro enkla, folkliga sånger för en röst med måttliga krav på röstomfånget, och erbjuda för den, som vill öva värdig och vacker solosång i hemmet, en mycket välkommen utökning av repertoaren. I den fjärde av kärleksdikterna — en serenad — återfinner man upprinnelsen till koralen nummer 434 i vår sv. psalmbok. A. A.

Martin Luthers Lilla Katekes. Jubileumsupplaga med bilder av Hans Brosamer, Lukas Cranach d. ä., Albrecht Dürer m. fl. Diakonistyrelsens förlag. Pris 25 öre.

Nathan Söderblom: Martin Luthers lilla Katekes. Diakonistyrelsens förlag. Pris: häft. 4: 75, inb. 5: 75.

Den lilla katekesens stora jubileumsår har högtidlighållits mångenstädes över vårt land. Diakonistyrelsens förlag har genom de båda ovan förtecknade arbetena på ett värdigt sätt bidragit till

firandet och planerar vederligen ytterligare en ny upplaga av Stora katekesen.

Jubileumsupplagan av lilla katekesen kommer verkligen alldeles lagom i tid, innan höstens konfirmander samlas. Lämpligare minnesgåva till dem får man leta efter. Upplagan är med sina troskyldiga bilder efter träsnitt och kopparstick av Luthers samtida en verklig prydnad, och fastän uppenbarligen mycken omsorg nedlagts på densamma, så billig, att varje konfirmand borde kunna få den till följeslagare under undervisningen.

Ärkebiskopens undersökning av Luthers lilla katekes, av vilken han redan meddelade ett lika samlat som intrycksrikt koncentrat vid årets kyrkliga möte, ger genom rikedomen på synpunkter och sakligheten i framställningen nytt vittnesbörd om livskraften i denna Luthers till omfånget obetydliga, till innehåll fullviktiga sammanfattning av det, som för den kristna människan är till hennes salighet nödvändigt att känna. Ät den, som i undervisningen bland folkskolans eller konfirmandskolans elever har ut undervisa i katekesen, ger Ärkebiskopens bok ny friskhet åt de gamla nötta orden. A. A.

N. G. Zettergren: Svensk Gudstjänst-ritual. Praktisk handledning för blivande organister och kantorer. Musikförlaget Aida, Malmö. 1 kr.

Såsom en sammanfattning av och översikt över de i svenska kyrkans handbok förekommande ritualen har kantor Zettergren sammanställt sin lilla handledning, närmast avsedd för den blivande organisten, som därigenom lättare skulle kunna vinna en överblick över gudstjänsternas gång och disposition. Handledningen upptager dispositionerna för högmässa, ottesång, aftonsång, veckopredikan, konfirmation, brudvigsel och jordfästning. Översiktlig och redig, om ock icke alltid fullt tillförlitlig. Kollektbönen i högmässan avslutas sålunda icke alltid med orden: Jesus Kristus, vår Herre. A. A.

Meddelanden.

Tidskriftens redaktion kommer från och med 1 okt. innevarande år att förflyttas till Stockholm. Dess adress där blir Folkungagatan 61^{IV}.

De böner vid kyrkosångsmöte och då kantor eller organist tillträder sin tjänst, vilka meddelas i detta nummer,

äro bearbetningar efter handbok för Finlands svenska kyrka. Anvisning finnes i denna handbok om att då nya församlingstjänare tillträda sin befattning, tillkännagives därom i samband med andra kungörelser, varefter den tjänliga bönen läses.